

EUGENIJUS SAVIŠČEVAS

ŽEMAITIJOS SAVIVALDA
IR VALDŽIOS ELITAS

1409–1566 METAIS

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2010

TURINYS

Pratarmė	11
Įvadas	13
1. Problema. – 2. Tyrimo objektas. – 3. Tyrimo tikslai. – 4. Istoriografija. – 5. Šaltiniai. – 6. Tyrimo metodai. – 7. Darbo chronologinės ribos ir struktūra.	
I. Gerai pažįstama Žemaitija? Epocha ir geopolitinė aplinka	27
1. Žemaitijos istorijos pažinimo galimybės. – 2. Lietuvos dinastiniai ryšiai su Žemaitija. – 3. Žemaitijos seniūno padėtis aukščiausių Lietuvos valstybės pareigūnų hierarchijoje. – 4. Žemaitijos erdvė ir demografija XV–XVI a. – 5. Žemaitijos ir Lietuvos ekonomikos pasauliai. – 6. Žemaitijos ekonominės raidos ypatybės XV–XVI a. – 7. Prūsijos kaimynystės veiksnys. – 8. Žemaitijos komunikacijų sistemos apibūdinimas.	
II. Žemaitijos bajorijos kilmės struktūrų raida XV–XVI amžiuje	54
A. Kilmingumo anatomija: bajorijų archetipai ir modeliai	54
1. Būtinybė atriboti kilmingojo (nobilio) ir bajoro sąvokas. – 2. Nobilio sąvokos lotyniškoji tradicija. – 3. Rusėniškasis bajorijos modelis. – 4. XV–XVI a. lietuviškasis bajorijos modelis.	
B. Žemaitijos gentinės aristokratijos likimas – subajorinimas	65
1. Gediminaičių kilmės iš Žemaitijos ir lietuviškosios diarchijos teorijos. – 2. Žemaičių kunigaikščių (gentinės aristokratijos) klausimas. – 3. Žemaičiai Horodlje? – 4. Pastabos apie XVI a. Žemaitijos bajorų elito heraldiką. – 5. Žemaitijos kilmingųjų subajorinimas XV a. pradžioje. – 6. Apibendrinimai.	
C. Žemaičių bajorijos stratifikacija	82
1. Žemaičių gentinės aristokratijos žemėvaldos dydis ir XVI a. bajoriškieji laukai. – 2. Žemaičių bajorų giminių turtinė ir socialinė stratifikacija. – 3. Bajoriškosios kilmės „apatinis kontūras“.	

D. Neformalus regioninis Žemaitijos bajorų elitas	92
1. Neformalūs, vertikalūs bajorijos ryšiai. – 2. Neformalaus elito (regiono bajorijos subelito) reikšmė.	

III. Nuo genties prie regiono visuomenės:

Žemaitijos valdžios struktūrų raida 1409–1566 metais	101
---	-----

A. Žemaitijos valdžios struktūrų transformacija

(1409–1442 m.)	101
-----------------------------	-----

1. Žemaitijos prijungimo prie Lietuvos pobūdis. – 2. Žinios apie Žemaitiją administravusių asmenų kilmę. – 3. Panemunio pilių administratorių kilmė. – 4. Du skirtingo pobūdžio Žemaitijos administracijos regionai. – 5. Tijųūnų nominacijos kilmė ir funkcijos. – 6. Lietuvos valdovo pilių ir dvarų sistemos Žemaitijoje santykis su savivaldžia (Mažąja) Žemaitija. – 7. Žemaitijos gentinės aristokratijos santykis su lietuviškąja Žemaitijos administracija.

B. Privilegijų Žemaitijai prigimtis ir raida	116
---	-----

1. Privilegijų Žemaitijai raidos tendencijos. – 2. Privilegijų kultūros formavimasis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. – 3. Paskutinė žemaičių gentinės aristokratijos reakcija – 1440–1441 m. sukilimas. – 4. Kazimiero Jogailaičio privilegijos žemaičiams 1441, 1442 m. – 5. Žemaičių teisių suvaržymai. – 6. Apibendrinimai.

C. Kęsgailų Žemaitija (1442–1527 m.)	142
---	-----

1. Kęsgailų giminės santykis su Žemaitija. – 2. Mykolas Kęsgaila ir Mykolas Kantautas. – 3. Jonas Kęsgailaitis ir Žemaitijos bajorai. – 4. Kęsgailų namų ūkio įtaka Žemaitijos administracijai XV–XVI a. sandūroje. – 5. Lietuvos valdovo domeno dvarų Žemaitijoje valdytojai ir jų santykis su vietos bajorija. – 6. Valdovo įtakos didėjimas Stanislovo Jonaičio Kęsgailos seniūnavimo laikais.

D. Žemaitijos bajorija luominės savivaldos link

(1527–1566 m.)	157
-----------------------------	-----

1. Luominės bajorų savivaldos klausimas Lietuvos istoriografijoje. – 2. 1527 m. Žemaitijos administracinė reforma. – 3. 1529 m. žagrės nuostatai. – 4. Reformų įtaka tijųūnų korpuso sudėčiai. – 5. Lietuvos valdovų kadru politika Žemaitijoje 1527–1566 m. – 6. Žemaitijos tijųūnų korpuso „uždarumo“ klausimas. – 7. Žemaitijos generalinių seniūnų valdžios realizavimas regione. – 8. Chodkevičių Žemaitija. – 9. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto „žemaitiškoji“ politika.

IV. Žemaitijos valdžios elito sudėtis 1409–1566 metais	175
1. Šaltinių informatyvumas. – 2. Pareigūnų pareigų ėjimo vidutinė trukmė ir informacijos praradimo mastas. – 3. Karjeros klostymosi ypatybės. – 4. Krintančių karjerų atvejai. – 5. Žemaitijos valdžios elito etninė sudėtis. – 6. Matrimonialinė politika.	

V. Žemaitijos valdžios elito funkcionalumas: elito gyvenamosios ypatybės	192
1. Regioninio elito gyvenamosios tyrimo svarba ir tyrimo kryptys. – 2. Žemaitijos regioniško apraiškos drabužiuose. – 3. Žemaitijos bajorų dvarų užstatymo ir interjero kaita XV–XVI a. – 4. Žemaitijos valdžios elitas ir karo tarnyba. – 5. Žemaitijos valdžios elitas ir ūkininkavimo organizavimas. – 6. Žemaitijos valdžios elito namų ūkio organizacija. – 7. Formalių ir neformalių veiksnių įtaka elito grupavimuisi ir konsolidacijai.	

Išvados	220
Nuorodos	225
Santrumpos, šaltiniai ir literatūra	258

Priedai	282
1 priedas. Žemaitijos valsčių valdytojų 1409–1566 m. sąrašas	282
2 priedas. Žemaitijos seniūnai (1409–1566 m.) (paseniūniai, seniūnų dvarų maršalkos, seniūnijos valdytojai)	297
3 priedas. Žemaitijos valdžios elito prozopografija (1409–1566 m.)	299
4 priedas. Lentelės.....	361
5 priedas. Diagramos.....	377
6 priedas. Žemaitijos valdžios elito atstovų heraldika	380
7 priedas. Genealoginės lentelės	386
8 priedas. Žemėlapiai.....	409

Conclusions	412
Asmenvardžių rodyklė	417
Vietovardžių rodyklė	451